

Marta Kostecka

Miejska Biblioteka Publiczna w Szczecinie

Stowarzyszenie LABiB

marta.kostecka6@gmail.com

Jak bibliotekarze mogą skutecznie uczyć kompetencji informacyjnych i cyfrowych dorosłych użytkowników bibliotek?

Streszczenie: Aby uczyć kompetencji informacyjnych i cyfrowych dorosłych użytkowników bibliotek, trzeba odpowiedzieć na cztery podstawowe pytania: Kim są dorośli? Czym są kompetencje informacyjne i cyfrowe? Jak uczą się dorośli? Gdzie szukać inspiracji i wsparcia, aby nasze działania edukacyjne były skuteczne? Te podstawowe kwestie omówione zostały w artykule.

Słowa kluczowe: kompetencje cyfrowe, kompetencje informacyjne, edukacja informacyjna, edukacja medialna, edukacja cyfrowa, information literacy, lifelong learning, uczenie się przez całe życie, edukacja dorosłych, andragogika

Wprowadzenie

Głównymi adresatami usług bibliotek publicznych (ale i akademickich czy pedagogicznych) są osoby dorosłe. Demografia zarejestrowanych użytkowników Miejskiej Biblioteki Publicznej (MBP) w Szczecinie w roku 2019 wyglądała następująco:

- 16% seniorzy,
- 63% dorośli,
- 21% dzieci i młodzież.

Oznacza to, że prawie 80% użytkowników MBP w Szczecinie to osoby pełnoletnie. Według danych GUS za rok 2019 rozkład demograficzny użytkowników bibliotek publicznych prezentuje zbliżone wartości: 15% seniorów, 51% dorosłych, 34% dzieci i młodzieży do lat 19¹. Zatem, powołując się na powyższe dane, można uznać, że około 70% użytkowników to osoby dorosłe.

Biblioteki publiczne są nie tylko magazynami książek, ale, głównie dzięki bibliotekarzom, cennym źródłem informacji oraz wsparciem w edukacji. Przy obecnym intensywnym rozwoju społeczeństwa informacyjnego popyt na kompetencje informacyjne i cyfrowe ciągle wzrasta. Musimy uczyć naszych odbiorców nie tylko korzystania z elektronicznych katalogów czy kont czytelnika, ale i umiejętności posługiwania się innymi cyfrowymi narzędziami, za pomocą których przygotowujemy dla nich ofertę. W dobie trwającej już ponad rok pandemii biblioteki przeniosły wiele swoich usług do internetu. Aby użytkownicy mogli z nich w pełni korzystać, muszą dysponować odpowiednimi kompetencjami.

---

¹ GUS: Biblioteki publiczne w 2019 r. W: *Instytut książki* [online]. [Dostęp 15.04.2021]. Dostępny w: <https://instytutksiazki.pl/aktualnosci,2,gus-biblioteki-publiczne-w-2019-r,5349.html>.

Dorośli, czyli kto?

Uproszczony podział ze względu na wiek osób dorosłych według Helen Bee² wygląda następująco:

- wczesny okres dorosłości (20–40 lat) – po ukończeniu szkoły, okres studiów, podjęcia pracy zawodowej, założenia rodziny,
- środkowy okres dorosłości (40–60 lat),
- późny okres dorosłości (powyżej 60 lat).

Trzeba pamiętać, że zmiana pokoleniowa dokonuje się mniej więcej co dekadę. Zakładając więc, że pracujemy z dorosłymi, musimy pamiętać, że mamy do czynienia z czterema różnymi pokoleniami: baby boomers, X, Y (millenials), Z. Każde z nich doświadcza zmian edukacyjnych. Modyfikowane są programy nauczania, zmieniane podręczniki, ewoluuje metodyka kształcenia. To powoduje, że dorośli to grupa zróżnicowana pod względem doświadczeń edukacyjnych, a nawet i samej wiedzy. Najważniejsze i wymagające najwięcej cierpliwości to szkolenia od podstaw, jak np. kursy komputerowe dla seniorów. Jednak nie mniej istotne jest uczenie podstawowych kompetencji cyfrowych osób młodszych, które często bardzo biegłe w korzystaniu z narzędzi cyfrowych pod względem technicznym, gubią się w tak kluczowych kwestiach jak umiejętność wyszukiwania i selekcji informacji oraz krytycznego myślenia. Edukacja dorosłych to także wymogi rynku pracy oraz tzw. lifelong learning, czyli uczenie się przez całe życie – jeden z głównych obszarów, na których można i trzeba rozwijać cyfrowe kompetencje.

Skuteczną edukację osób dorosłych należy zacząć od ustalenia przedziału wiekowego oraz potrzeb docelowej grupy odbiorców szkoleń. Oferta wymaga zróżnicowania na każdym etapie – od doboru platformy szkoleniowej czy metody kontaktu, poprzez wybrane kanały do komunikowania o naborze (inne drogi promocji wiodą do studentów, a inne do dorosłych 60+), aż po dobór konkretnych kompetencji cyfrowych, których potrzebuje wybrana grupa odbiorców.

Kompetencje cyfrowe, czyli jakie?

Według zaleceń Parlamentu Europejskiego z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie³ kompetencje cyfrowe to krytyczne i odpowiedzialne korzystanie z technologii cyfrowych i interesowanie się nimi do celów uczenia się, pracy i udziału w społeczeństwie. Kompetencje cyfrowe obejmują:

- umiejętność korzystania z informacji i danych,
- komunikowanie się i współpracę,
- umiejętność korzystania z mediów,
- tworzenie treści cyfrowych (w tym programowanie),
- bezpieczeństwo (w tym komfort cyfrowy i kompetencje związane z cyberbezpieczeństwem),
- kwestie dotyczące własności intelektualnej,
- rozwiązywanie problemów,
- krytyczne myślenie.

---

² BEE, H. *Psychologia rozwoju człowieka*. Poznań: Zysk i S-ka Wydaw., 2004. ISBN 8372984328.

³ *Zalecenie Rady z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (Tekst mający znaczenie dla EOG)* [online]. [online]. [Dostęp 31.03.2021]. Dostępny w: <https://op.europa.eu/s/oUVq>.

Warto przypomnieć, że środowisko bibliotekarskie znacznie wcześniej przystąpiło do wypracowania własnych standardów. W 2006 r. IFLA opublikowała przewodnik dotyczący kompetencji informacyjnych, którego redaktorem jest Jesus Lau⁴, a w 2011 r. opracowała rekomendacje dotyczące kompetencji medialnych i informacyjnych⁵. Oba dokumenty przetłumaczone zostały na język polski przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich (SBP)⁶.

Wsparcie w zakresie ustalania zakresu kompetencji informacyjnych i cyfrowych daje też *Katalog kompetencji medialnych, informacyjnych i cyfrowych* opracowany przez Fundację Nowoczesna Polska⁷. Znajdziemy w nim kompetencje z uwzględnieniem poziomu wiekowego odbiorcy. Materiał pomyślany jako pewna baza dla nauczycieli jest także wsparciem dla innych edukatorów, ponieważ ustala standard edukacji medialnej, informacyjnej i cyfrowej, który może być punktem wyjścia do rozpoczęcia szkoleń z zakresu danej kompetencji.

Żyjemy w społeczeństwie informacyjnym, dla którego kluczowa jest umiejętność uczenia się przez całe życie. Człowiek dorosły nie może poprzestać na wiedzy szkolnej, jeżeli chce się odnaleźć w XXI wieku. Edukacja polega obecnie na uczeniu się nie tylko po to, by wiedzieć, ale by móc działać, pracować, korzystać z nowych form rozrywki i komunikacji. Niszę bezpłatnej i powszechnej placówki edukacyjnej dla osób dorosłych może wypełnić biblioteka.

Jak uczą się dorośli?

Należy pamiętać, że osoby dorosłe inaczej przyswajają wiedzę. Po pierwsze, dysponują pewną wiedzą bazową, a po drugie – mają też doświadczenie życiowe, do którego mogą i chcą się odwoływać. Wincenty Okoń⁸ w swojej systematyce metod nauczania obok metod podających, jak wykład czy pogadanka, przywołuje metody samodzielnego dochodzenia do wiedzy, jak metody problemowe i praktyczne. W dydaktyce osób dorosłych należy po nie sięgać. Najlepsze efekty nauczania daje praca oparta na tzw. cyklu Kolba⁹. Cykl ten polega na przeprowadzeniu uczestników przez cztery etapy:

- odwołaj się do DOŚWIADCZENIA,
- skłoń do REFLEKSJI,

---

⁴ LAU, J. Guidelines on information literacy for lifelong learning W: *IFLA* [online]. 2006 [Dostęp 15.04.2021]. Dostępny w: <https://www.ifla.org/files/assets/information-literacy/publications/ifla-guidelines-en.pdf>.

⁵ IFLA Media and Information Literacy Recommendations. W: *IFLA* [online]. 7.12.2011. [Dostęp 15.04.2021]. Dostępny w: <https://www.ifla.org/files/assets/information-literacy/publications/media-info-lit-recommend-en.pdf>.

⁶ Zob. LAU, J. *Kompetencje informacyjne w procesie uczenia się przez całe życie*. Wytyczne. Tłum. Komisja SBP ds. Edukacji Informacyjnej [online]. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, 2011 r. [Dostęp 31.03.2021]. Dostępny w: http://www.sbp.pl/repository/SBP/sekcje_komisje/komisja_ds_educacji_informacyjnej/Wytyczne.pdf; *Rekomendacje IFLA w sprawie kompetencji medialnych i informacyjnych* [online]. 7 grudnia 2011. [Dostęp 31.03.2021]. Dostępny w: http://www.sbp.pl/repository/SBP/sekcje_komisje/komisja_ds_educacji_informacyjnej/Rekomendacje_IFLA.pdf.

⁷ *Katalog kompetencji medialnych, informacyjnych i cyfrowych* [online]. Fundacja Nowoczesna Polska, 2014. [Dostęp 31.03.2021]. Dostępny w: http://edukacjamedialna.edu.pl/media/chunks/attachment/Katalog_kompetencji_medialnych_2014_EudBrrl.pdf.

⁸ OKOŃ, W. *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*. Wyd.5. Warszawa: Wydaw. Akademickie Żak, 2003. ISBN 838677021X.

⁹ KAZIMIERSKA, I. i in. *Uczenie się dorosłych: Cykl Kolba* [online]. Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji, 2014. [Dostęp 31.03.2021]. Dostępny w: https://doskonaleniewsieci.pl/Upload/Artykuly/2_1/uczenie_sie_doroslych.pdf.

- zaprezentuj TEORIĘ,
- zastosuj w PRAKTYCE.

Cykl można zacząć w dowolnym punkcie i oczywiście można go powtarzać. Ważne, aby docelowo znalazły się w nim te cztery etapy. Pozwalają one na dotarcie do każdego z uczestników szkolenia bez względu na to, jakie metody dochodzenia do wiedzy preferuje.

Przygotowując część teoretyczną, pamiętajmy, że w naszej grupie znajdą się zarówno wzrokowcy, jak i słuchowcy czy kinestetycy, dlatego starajmy się odwoływać do wszystkich zmysłów. Dodatkowo warto znaleźć przestrzeń na początkową integrację grupy oraz czas na podsumowanie i refleksję. Nie bójmy się słuchać uczestników, dajmy im miejsce do wypowiedzenia własnych opinii i do dzielenia się wiedzą. Obecna edukacja odchodzi od tradycyjnej relacji nauczyciel-mistrz. Prowadzący niekoniecznie musi być ekspertem przekazującym wiedzę, bardzo dobrze sprawdza się w funkcji facylitatora, czyli osoby, która przeprowadza grupę przez proces samodzielnego docierania do wiedzy, wspierając ją na każdym etapie tej drogi.

Gdzie szukać inspiracji i wsparcia, aby nasze działania edukacyjne były skuteczne?

EPALE. E-platforma na rzecz uczenia się dorosłych w Europie

[EPALE](#) to przede wszystkim wielojęzyczna społeczność dla wszystkich osób zaangażowanych w edukację osób dorosłych. Jest to platforma finansowana przez Komisję Europejską. Ma na celu wymianę treści związanych z uczeniem się dorosłych, między innymi w formie wiadomości, wpisów na blogach, materiałów, wydarzeń i kursów, które umożliwią podnoszenie się jakości uczenia się dorosłych w Europie.

Członkowie społeczności mogą nawiązywać kontakty z kolegami po fachu z całej Europy, komunikować się z instytucjami pokrewnymi. Można też wyszukiwać projekty i kontaktować się z profesjonalistami za pomocą funkcji wyszukiwania partnerów w repozytorium. Platforma oferuje m.in.:

- możliwość wyszukiwania partnerów wśród pokrewnych instytucji; korzystanie z tej opcji wymaga założenia konta na platformie,
- blog, na którym można znaleźć najnowsze wieści ze świata edukacji dorosłych; wpisy dodawać mogą wszyscy zarejestrowani użytkownicy,
- kalendarium wydarzeń dotyczących uczenia się dorosłych, konferencji i szkoleń,
- repozytorium materiałów poświęconych edukacji dorosłych.

Przeglądanie platformy nie wymaga logowania, ale założenie konta umożliwia wykorzystanie w pełni jej możliwości. Interfejs EPALÉ dostępny jest w wielu językach europejskich, m.in. w języku polskim. Teksty obcojęzyczne są sukcesywnie tłumaczone, jednak trzeba mieć świadomość, że korzystanie w pełni z treści znajdujących się na platformie wymaga znajomości języka angielskiego – np. oferty potencjalnych partnerów najczęściej publikowane są w tym języku.

Bazy gotowych zajęć i inspiracji

Od lat bazą pełną gotowych scenariuszy zajęć, poradników oraz szkoleń jest strona Programu Rozwoju Bibliotek. Serwis Biblioteki.org jest otwartym narzędziem dla bibliotekarek i bibliotekarzy. Jest miejscem czerpania praktycznej wiedzy, uczenia się, poszukiwania i znajdowania pomysłów. Głównym celem serwisu jest upowszechnianie zasobów edukacyjnych.

Spośród wielu projektów warto wyróżnić „[Tydzień z Internetem](#)” poświęcony corocznej akcji pod tym tytułem realizowanej w marcu. Znajdziemy tam wiele scenariuszy gotowych do wdrożenia lub dostosowania do potrzeb użytkowników dorosłych. W tym roku hasło przewodnie polskiej edycji kampanii brzmiało *My Digital Life*. W ramach „Tygodnia z Internetem 2021” zostały udostępnione dwa scenariusze zajęć, które można przeprowadzić w formie zdalnej w szkole, bibliotece, pracowni komputerowej, domu kultury, muzeum lub w innych organizacjach. Pierwszy z nich, „Wizerunek w sieci”, dotyczy bezpieczeństwa w internecie. Jest to propozycja spotkania, którego celem jest uwrażliwienie na to, czego nie pokazywać i nie udostępniać w mediach społecznościowych lub podczas pracy i nauki zdalnej. Drugi scenariusz, „Kolekcjonerzy sztuki”, pokazuje, w jaki sposób można korzystać z zasobów internetu, rozwijając swoje zainteresowania lub jak przetwarzać udostępnione na wolnych licencjach dzieła, tworząc własne prace.

Portal LABiB

Główna idea Portalu [LABiB](#) zawarta jest w hasle: *Dziel się wiedzą, mnóż pomysły!* LABiB został stworzony w celu wspierania wymiany doświadczeń i pomysłów pomiędzy bibliotekarkami, bibliotekarzami i osobami pracującymi na rzecz rozwoju lokalnych społeczności poprzez dostarczanie im inspiracji do działania w postaci gotowych, sprawdzonych scenariuszy działań oraz nowych, niezrealizowanych pomysłów na projekty. Jest portalem społecznościowym nastawionym na współtworzenie zasobów wiedzy przez jego użytkowników oraz stwarzającym możliwość interaktywnej wymiany informacji i nawiązywania kontaktów zawodowych. Portal zawiera m.in. bezpłatną bazę inspiracji (scenariuszy i artykułów) składającą się z dobrych praktyk bibliotecznych oraz pomysłów na działania. Wiele z nich poświęconych jest właśnie pracy z użytkownikami dorosłymi. A ponieważ jest to portal społecznościowy, warto na jego łamach dzielić się własnymi scenariuszami i inspiracjami.

Gdzie jeszcze warto zaglądać?

Stowarzyszenie „Miasta w Internecie”

Różnorodne warsztaty i szkolenia oferuje [Stowarzyszenie „Miasta w Internecie”](#) (SMIW), które jest ekspercką organizacją pozarządową działającą na rzecz rozwoju cyfrowego samorządów oraz wspierania rozwoju kompetencji cyfrowych. Jeden z obszarów działania to edukacja cyfrowa dorosłych – z wykorzystaniem unikalnych metodyk szkoleniowych nauczycieli oraz doświadczeń z największego w Europie projektu edukacji pokolenia 50+. Celem tych działań jest inspirowanie oraz wspieranie działań prowadzących do powszechnej edukacji cyfrowej osób dorosłych (szczególnie w wieku powyżej 50 roku życia), upowszechnianie e-kompetencji i efektywnego wykorzystywania technologii cyfrowych w codziennym życiu i pracy.

Dodatkowe materiały

- Film „Jak uczą się dorośli” <https://www.youtube.com/watch?v=56gCjBVVb8w>
- Andragogika, czyli jak uczyć dorosłych? <https://www.ore.edu.pl/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=5521>

Bibliografia:

1. BEE, H. *Psychologia rozwoju człowieka*. Poznań: Zysk i S-ka Wydaw., 2004. ISBN 8372984328.
2. GUS: Biblioteki publiczne w 2019 r. W: *Instytut książki* [online]. [Dostęp 15.04.2021]. Dostępny w: <https://instytutksiazki.pl/aktualnosci,2,gus-biblioteki-publiczne-w-2019-r,5349.html>.
3. IFLA Media and Information Literacy Recommendations. W: *IFLA* [online]. 7.12.2011. [Dostęp 15.04.2021]. Dostępny w: <https://www.ifla.org/files/assets/information-literacy/publications/media-info-lit-recommend-en.pdf>.
4. *Katalog kompetencji medialnych, informacyjnych i cyfrowych* [online]. Fundacja Nowoczesna Polska, 2014. [Dostęp 31.03.2021]. Dostępny w: http://edukacjamedialna.edu.pl/media/chunks/attachment/Katalog_kompetencji_medialnych_2014_EudBrrl.pdf.
5. KAZIMIERSKA, I. i in. *Uczenie się dorosłych: Cykl Kolba* [online]. Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji, 2014. [Dostęp 31.03.2021]. Dostępny w: https://doskonaleniewsieci.pl/Upload/Artykuly/2_1/uczenie_sie_doroslych.pdf.
6. LAU, J. Guidelines on information literacy for lifelong learning W: *IFLA* [online]. 2006 [Dostęp 15.04.2021]. Dostępny w: <https://www.ifla.org/files/assets/information-literacy/publications/ifla-guidelines-en.pdf>.
7. LAU, J. *Kompetencje informacyjne w procesie uczenia się przez całe życie. Wytyczne*. Tłum. Komisja SBP ds. Edukacji Informacyjnej [online]. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, 2011 r. [Dostęp 31.03.2021]. Dostępny w: http://www.sbp.pl/repository/SBP/sekcje_komisje/komisja_ds_educacji_informacyjnej/Wytyczne.pdf.
8. OKOŃ, W. *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*. Wyd. 5. Warszawa: Wydaw. Akademickie Żak, 2003. ISBN 838677021X.
9. *Rekomendacje IFLA w sprawie kompetencji medialnych i informacyjnych* [online]. 7 grudnia 2011. [Dostęp 31.03.2021]. Dostępny w: http://www.sbp.pl/repository/SBP/sekcje_komisje/komisja_ds_educacji_informacyjnej/Rekomendacje_IFLA.pdf.
10. *Zalecenie Rady z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (Tekst mający znaczenie dla EOG)* [online]. [online]. [Dostęp 31.03.2021]. Dostępny w: <https://op.europa.eu/s/oUVq>.